Írta: Kürtössy Péter
2012. január 30. hétfő, 20:41 - Módosítás: 2022. december 25. vasárnap, 11:26

Február 3.
Balázs napja

Balázs püspök a kora középkorban Európa-szerte nagy tiszteletnek örvendett. Legendája szerint megmentette egy özvegyasszony fiát, aki egy halszálkától fuldokolt. Az asszony a később börtönbe került püspöknek ételt és egy szál gyertyát vitt hálából. A szentéletű ekkor arra buzdította az asszonyt, hogy ezentúl évenként ajánljon föl tiszteletére gyertyát, s ígérte, hogy ettől fogva mindig jól megy majd sora. Innen eredeztethető tehát a gyertyáknak Balázs tiszteletére való felajánlása, amiből a 16. század táján templomi szentelmény lett, nyilván már Gyertyaszentelő Boldogasszony naptári szomszédsága miatt is. Balázst, mint a torokbajok csodálatos orvosát tiszteli ezért a nép. Ezen a napon történik a Balázs-áldás, másként balázsolás. Jászladányon (Jász-Nagykun-Szolnok vármegye) torkoskodás, Dunántúl egyes helyein toroknyomás, Sükösdön (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) gudurázás a neve. Az áldásnak népi fejleménye, hogy Apátfalván (Csanád vármegye) akiket a templomban megbalázsoltak, azoknak is megsimogatták a torkát, akik otthon maradtak, hogy nekik se fájjon. Honti (Hont vármegye) gyerekek nekivetkőzve, bent a szobában járták Balázs táncát. Hazai fejlemény a Balázs napi almaszentelés. Zalabaksán (Zala vármegye) e szentelt almával megfüstölték a torokfájósokat, Parádon (Heves vármegye) a szentelmény héját parázsra vetették és füstjét a torokfájósok belélegezték. De a balázsalma kedvelt volt Mezőkövesden (Borsod vármegye), Bélapátfalván (Borsod vármegye) is, ahol nemcsak a család tagjainak, de a jószágnak is jutott belőle.

Balázst régebben az állatok és a nyíló vegetáció patrónusául is tisztelték. Az ünnepén szentelt víz (aqua Sancti Blasii) betegség és állatvész idején népszerű szentelmény volt. Egy másik legendája szerint ugyanis egy asszonynak egyetlen malacát elragadta a farkas, de a szent a vadat zsákmánya visszaadására kényszerítette. E legendája azt is elmondja, hogy amikor Balázs a pusztában élt és egy kőlyukban lakott, a madarak hordtak neki enni, vagyis ezek szerint parancsolt az ég madarainak is. Ebből könnyedén megérthető, hogy Algyő (Csongrád vármegye) öreg szőlősgazdái szőlejük négy sarkából egy-egy vesszőt metszettek Balázs napjának hajnalán, amivel birtokukat körüljárták. Úgy vélték, hogy ezzel Balázs megvédi termésüket a madaraktól.

Nem kétséges, hogy a magyaroknál, szlovákoknál, a szepesi- és erdélyi szászoknál, régi felső-magyarországi németeknél, sőt a morváknál és cseheknél is egyaránt a még századfordulón is virágzó balázsjárás középkori diákrekordációkból bontakozott ki. A legelső ismert magyar nyelvű balázsjárás szövege a 17. századból való. Ez az adománygyűjtő, köszöntő szokás a 18. században, az iskoláztatás lassú föllendülésével újjászületett. Történeti adatokból úgy tűnik, hogy kezdetben a gyermekek a tanítóval együtt járták végig a falut, énekes köszöntéseikért adományokat kaptak, melyek a tanítót illették. Később már csak az iskolások gyakorolták e szokás. Sümegen például a balázsjárók hatan voltak. Napszálltakor indultak útnak: a generális, a kapitány, a püspök, a mester, a diák és a paraszt. A tanító részére lisztet,

kolbászt, babot, szalonnát és egyebeket gyűjtöttek. A Nyitra vármegyei Kolon faluban így énekeltek „Balázs vitézei”:

Szent Balázsnak napján,

Szabadságunkban van,

Hogy házanként járjunk,

Segítséget várjunk,

S énekeljünk:

Umne dignum

Reverendum,

Campes.

Adjatok gyermekecskét,

Hallja az ábécécskét,

Omne dignum,

Reverendum,

Laudes.

Adjatok leánykát,

Söpörjön iskolát,

Adjatok egy ludat,

Hogy mutasson utat,

Iskolába.

Adjatok egy kakast,

Hadd kaparjon garast,

Papirosra,

Most úgy fogunk táncolni!

Ekkor körbetáncolták a legények a mestergerendába szúrt szalonnadarabokkal tűzdelt nyársat:

Mint a molnár tyúkjai,

Ha jóllaktak búzával,

S az ellopott árpával,

S gazdánk embersége

Gazdaasszony tisztessége;

Adjon darab szalonnát,

Vérest, májast, nagy hurkát.

Ekkor az egyik legény felemelte kezét, s mutatva felkiáltott:

Ekkorát!

Mert ha nekünk nem adtok,

Fazekakban kárt valltok;

Mind lehullnak a polcról,

És a tyúkok a pántról,

Ha nem akarja kétek azt,

Hogy kárt tegyünk,

Vagy pedig mást,

Nézze keétek meg a padlást.

S hozzon keétek le egy kolbászt.

Végül szerényen ezt mondja egyikük:

Macska van a szalonnán,

Kergessétek el onnan,

Szegjetek egy falatot,

Nekünk is egy darabot.

Föltűnő a balázsjárásnak keverék, magyar-latin szövegezése. Kialakításában és elterjesztésében a középkori vándordiákok igen nagy szerepet játszottak. E vidám kéregetés, érdekes példája annak az európai néphagyományban nem szokatlan jelenségnek, amikor a magas egyházi műveltségnek játékos megnyilatkozásai népi jelleget kezdenek magukra ölteni, sőt a helyi környezethez is iparkodnak alkalmazkodni. Egyik-másik játékban a hajdani verbung hatása is fölcsillan, hiszen itt voltaképpen új diákokat is toboroznak az iskola számára.

Források:

Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium I. Szent István Társulat. Budapest, 1977. 200-205.
Manga János: Balázs-járás. In: Magyar Néprajzi Lexikon 1. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1977. 201.
Réső Ensel Sándor: Koloniak Szent Balázs-napja. In: Réső Ensel Sándor: Magyarországi népszokások. Osiris Kiadó. Budapest, 2000. 190-191.